

بایست‌های امنیتی پدافند غیر عامل برای تأثیرات تغییرات ارتباطات بر روابط دیپلماسی نوین

دکتر علیرضا نبی *

چکیده:

نگاه به حوزه جهانی و فهم دقیق تأثیرات تغییرات ارتباطات بر روابط دیپلماسی نوین در دنیای مدرن با پیشرفت فناوری و بالاخص حوزه مجازی آن از یک قرن گذشته این مفهوم را به ذهن نزدیک می‌کند که تا چه میزان این تغییرات می‌تواند موثر و کارآمد باشد و حوزه تأثیر گذاری آن نیز تا چه حد امکان گستردگی دارد؟ بر همین اساس معتقدیم با توجه به رویکرد شبکه‌های اجتماعی، خصوصاً به صورت مجازی آن به دلیل سهولت و قابل دسترس بودن می‌تواند روابط دیپلماتیک و ارتباطات‌های سیاسی بین‌المللی به مفهوم خاص آن دیپلماسی کشورها را نه تنها تحت تأثیر خود بلکه دست خوش تغییرات جدی کند و این تغییرات نیز در آینده بیش از این هم اهمیت پیدا خواهد نمود. به همین دلیل توجه به امکان ایجاد چالش‌های امنیتی و به خصوص امنیت ملی شبکه‌های اجتماعی مجازی نیاز به عملکردکنترل‌کننده از جنس پدافند غیر عامل دارد به این دلیل که جنس عملکرد آن بر اساس جنگ نرم و در مسیر زمان حاصل می‌گردد و تنها راه مقابله با آن تدوین سند و راه‌کار عملیاتی قبل از وقوع حادثه است. به همین منظور با تکیه بر مطالعات شناختی در حوزه‌های اجتماعی مجازی سعی گردیده میزان تأثیر گذاری آن بر ارتباطات بین‌المللی و در کلان تأثیرات آن بر عرصه دیپلماسی را مورد بررسی قرار دهیم و در این میان با توجه به بایست‌های امنیتی که سازمان پدافند غیر عامل باید برای مقابله با این تهدید در سطح ملی ارائه دهد پرداخته و راه‌کارهای برای جلوگیری از این تأثیر گذاری عمیق توسط این فن‌آوری عنوان نماییم.

واژه‌های کلیدی

پدافند غیر عامل - شبکه اجتماعی مجازی - دیپلماسی نوین - روابط بین‌الملل

فصل اول :

تعاریف

الف : پدافند غیر عامل

کلیه اقدامات به منظور حفظ امنیت، ایمنی و پایداری که موجب کاهش تهدید گردد را می گویند.

اساساً پدافند غیر عامل مجموعه اقداماتی است که با انجام آن می توان از وارد شدن خسارات احتمالی جلوگیری نمود.

در این شرایط است که عامل تهدید در پدافند غیر عامل در منابع خارجی تحت عنوان واژه عملیات خصمانه(حمله خصمانه)^۲ به کار برده می شود به این معنا که اقداماتی است که نه به صورت روشن و مستقیم بلکه به صورت غیر محسوس توسط دشمن بر سازه های اساسی و تاثیرگذار کشور عامل اقدام می گردد. و در این شرایط است که تفاوت پدافند غیر عامل با پدافند عامل تشخیص داده میشود در پدافند عامل تهدید کننده به صورت مستقیم میل به تخریب کشور مستقیم را دارد که نمونه آن را جنگ سخت می توان نام برد اما در پدافند غیر عامل عملاً حوزه جنگ به سمت جنگ نرم گرایش پیدا می کند و از حالت روشن و مستقیم به صورت خاموش به قصد تخریب اقدام می شود طبعاً در این چنین شرایطی به دلیل عدم آگاهی در صورت نبود آمادگی آسیب چند برابر می گردد لذا توجه به پدافند غیر عامل به معنای آمادگی همه جانبه از موضوعات جدی در عرصه ساختار استراتژیک حکومت ها قرار می گیرد

ب : تعریف شبکه اجتماعی

شبکه اجتماعی در علوم اجتماعی به بررسی روابط بین انسانها، گروههای انسانی و سازمانها می پردازد. اصولاً شبکه اجتماعی بر مبنای تعدد ارتباطات شکل می گیرد، بدان معنا که افراد بر اساس ارتباط عاطفی، خانوادگی، تجاری،

---

² Hostile Attack

سیاسی و ... که دارند با دسته ای از افراد در ارتباطند و این زنجیره ارتباطات، مسلسل وار تکرار می شود که به هر کدام از این ارتباطات یک گره گفته و تعداد این گره ها نیز اندازه یک شبکه اجتماعی را به نمایش می کشد.

در تحلیل شبکه های اجتماعی معمولاً به روابط اجتماعی ای توجه می شود که به دو عنوان شناخته می شوند؛ یکی به عنوان رأس و دیگری به عنوان یال . رأس ها در اصل به عنوان بازیگران فردی و اصلی درون شبکه ها هستند و یال ها به مدل روابط میان این بازیگران می پردازند.

تاریخچه شبکه اجتماعی :

- شبکه های اجتماعی ریشه ای تاریخی به اندازه قدمت تاریخ آغاز زندگی گروهی بین افراد دارد و ریشه های آن، در شواهد و اسناد تاریخی قابل مشاهده است؛ حتی به صورت یک نظریه علمی می توان آن را بیش تر از نظریه قرارداد اجتماعی در سال ۱۷۶۲ میلادی، در آثار ابن خلدون متولد ۱۳۳۲ میلادی به عنوان نظریه عصبیت پیدا نمود. این نگاه نشان می دهد که ریشه ارتباطات گروهی تاریخچه ای به قدمت تاریخ قومیت در طول خلقت انسان دارد .

ب : تعریف دیپلماسی :

- دیپلماسی یا روابط دیپلماتیک به دانش ارتباط میان سیاستمداران و سران کشورهای جهان گفته می شود.^۲ در مبنای تعاریف دیپلماسی به طور کل هنر نمایندگان یک دولت که در قالب های تعیین شده در نقشه راه دولت مورد پذیرش خود جهت حفظ منافع ملی و اجرای سیاست خارجی به کار گرفته می شود را دیپلماسی می گویند و این یعنی به کارگیری تکنیک های مذاکره در حوزه سیاست خارجی و هنر رهبری مذاکرات، هنر جلب نظر مساعد دولت مورد مذاکره توسط نمایندگان یک دولت در مقابل دولت دوم در پی ایجاد یک مناقصه و یا یک تهدید جدی و یا ایجاد یک ارتباط دوستانه در عرصه بین الملل .

---

^۲ داریوش آشوری، فرهنگ سیاسی، نشر مروارید، چاپ هشتم، ۱۳۵۴

ج: شبکه اجتماعی مجازی

شبکه های اجتماعی مجازی، نسل جدیدی از وب سایتهای اینترنتی هستند. در این وب سایتها، کاربران اینترنتی

حول محور مشترکی به صورت مجازی دور یکدیگر جمع میشوند و جماعتهای آنلاین را تشکیل میدهند.^۴

در واقع شبکه اجتماعی شبکه ای متشکل از افراد و گروهها و ارتباطات بین آنهاست.^۵

شبکه اجتماعی مجازی زنجیرهای از ارتباطات و گروههای شبکه اجتماعی با حضور غیر فیزیکی افراد در یک محل مجازی

است. در شبکه اجتماعی مجازی مجموعه ارتباطات بین افراد در فضای واقعی صورت نمی گیرد بدین معنا که اصل در

حضور فیزیکی افراد در کنار هم نمی باشد. در این مدل اجرایی، ارتباطات بر بستر ابزاری به نام اینترنت آغاز گردیده

که به دلیل ماهیت این ابزار ارتباطاتی شاهد شبکه اجتماعی ای خواهیم بود که افراد و ارتباطات آنها به صورت غیر قابل

لمس شکل می گیرد.

به اعتقاد کاستلز شبکه های اجتماعی محصول همگرایی سه فرآیند تاریخی مستقل هستند.^۶

۱- انقلاب اطلاعات

۲- تجدید ساختار سرمایه داری و اقتصاد متکی به برنامه ریزی

۳- نهضت های فرهنگی دهه ۱۹۶۰

این سه فرآیند موجب شدند تا شبکه های اجتماعی مجازی تولد یافته و رشد کنند.

---

^۴ <http://support.day.ir>

^۵ ۱۳۸۸، آنالیز شبکه های اجتماعی. سایت تالار گفتگوی جوانان ایرانی <http://www.parsclubs.com>

^۶ سه گانه عصر اطلاعات ۱۹۹۷، این کتاب توسط احمد علیقلیان، افشین خاکباز و حسن چاوشیان به فارس ترجمه شده است.

و عمده تر بحث آن را میتوان در علایق مردم به در دست داشتن اخبار پشت پرده بدون سانسور و قابل دسترس دانست که بر گرفته از علایق و سلیق جدیدی است که در عصر ارتباطات شکل گرفت است.

تاریخچه شبکه اجتماعی مجازی :

- نخستین بار شکل گیری قالب شبکه اجتماعی بر پایه اینترنت در سال ۱۹۶۰ میلادی در فضای دانشگاهی (ایلی نویز) در ایالات متحده آمریکا مطرح می شود و اولین سایت رسمی راه انداخته شده در حوزه شبکه اجتماعی در سال ۱۹۹۷ میلادی شکل می گیرد. با ظهور شبکه اجتماعی یک موضوع نیز به دنیای ارتباطات معرفی گردید:

رسانه های اجتماعی: (Social media)

در واقع با شکل گیری ارتباطات بر بستر اینترنت و تولید نرم افزار های مختلف، تولیداتی تحت وب ایجاد گردید که به کاربران و مخاطبان خود اجازه می داد تا محتوای تولید شده خود اعم از تصویر، متن و صوت را با دیگران به اشتراک بگذارد و بدون صرف هزینه گزاف جامعه ای، مخاطب گسترده ای را تحت همین عنوان نرم افزارها نه تنها با تولیدات خود آشنا بلکه خواهان نظر آنها هم می شود و این مهم به معنای آگاه شدن یک جمع کثیری از مخاطبین در کمترین زمان با عقاید و اطلاعات به اشتراک گذاشته شده در محیط مجازی می باشد .

مایکل بندیکت « نیز در تعریف خود می گوید: فضای سایبر یک جغرافیای ذهنی عام است که در مقابله با اجماع و انقلاب، اصول و تجربه ساخته می شود، قلمروی که مملو از داده ها، کذب ها، مواد ذهنی و خاطرات طبیعت، با

یک میلیون صدا و دو میلیون چشم در یک هماهنگی ساکت و نامرئی نسبت به تحقیق، انجام معامله، سهمیم شدن در رؤیایها و مشاهده ساده است.^۷

ویژگی های خاص شبکه اجتماعی :

بی شک یکی از مهم ترین خصوصیات شبکه های مجازی حضور در همه عرصه زندگی مخاطبین خود است اینترنت، این فناوری جدید، جایی بین دوسوی قطب جبرگرایی فنی وسازی اجتماعی قراردادودر انواع فعالیتهای آدمی رخنه کرده است.^۸

فرهنگ رسانه ای با برتری رسانه اینترنت فراگیرترین و مسلط ترین فرهنگ تأثیرگذاردر جامعه است.^۹ به این معنا که تغییر تکنولوژی نه تنها شرایط زندگی را در دسترسی به اخبار متفاوت میکند بلکه شیوه نگارش افراد نیز دست خوش تغییرات جدی میگردد و این تغییرات نیز قابلیت مدیریت را نیز دارد و میتواند با هدفی مشخص یا هدفمند صورت بگیرد بارشدشتابان تکنولوژی ارتباطات، دوروندبزرگ و اثرگذارومتعامل "جهانی شدن ومجازی شدن" وانتقال زندگی انسانهابه فضاهاى سایبر، مجازى شدن به عامل اصلى تغییرالگوهاى فکرى ورفتارى بخش عظیمى از انسانهابویژه جوانان می باشد.^{۱۰}

همانطور که مشخص است این تاثیر گزاری نه تنها در کشور های توسعه یافته پر رنگ است بلکه اهمیت بیشتری ما بین مردم جوامع در حال توسعه دارد

---

^۷ادیوید، بل، درآمدی بر فرهنگ های سایبر، ترجمه مسعود کوثری و حسین حسینی، ۱۳۸۹، تهران، جامعه شناسان.

^۸پاتریشیا، ولیس، روانشناسی اینترنت، ۱۳۸۲، ترجمه فضل الله قنادی. تهران :انتشارات دانشگاه کمبریج، موسسه انتشاراتی ایران نو
^۹معینی علمداری، جهانگیر، ۱۳۸۵، تأثیر هویتی اینترنت، تهران، انتشارات محراب قلم

^{۱۰}اوحدی، بهنام، ۱۳۸۴، تمایلات و رفتارهای جنسی طبیعی و غیر طبیعی انسان، تهران، نشر صادق هدایت

زمینه بکارگیری این ابزار ارتباطی و گسترش شبکه ای از این دست در کشورهای در حال توسعه از جمله در کشورمان ایران گریزناپذیر است. مهمترین مثال برای حوزه عمومی در اینترنت، امکان شکل گیری اجتماعات مجازی است که با ایجاد شبکه‌های روابط اجتماعی به بحث و گفتگوی اینترنتی و تعامل باهم می پردازند.¹¹

و نظر "راینگلد" دارای اجزاء زیر می باشد: گاتیکر، 2001، ص 168

الف- روابط بین فردی که شبکه‌های اجتماع را برمی سازد.

ب- دسترسی آسان و آزاد جهت دسترسی به اجتماع.

پ- ملاقات‌های شخصی.

ت- دیالوگ، باز خورد و تقسیم جزئیات.

ث- یک تاریخ مشترک.

و این یعنی فضای فزاینده متأثر از شبکه های اجتماعی در این میان قابلیت های گسترده ای نیز در این حوزه مشاهده میگردد که می توان به اصولی مهم اشاره نمود:

- ۱- امکان گسترده دسترسی برای مخاطب
- ۲- امکان دسترسی با ساده ترین وسایل ارتباطی
- ۳- عدم نیاز به مهارت جدی برای استفاده از نرم افزار
- ۴- ارتباط لحظه ای بین فرستنده پیام و گیرنده آن در دریافت پیام و باز خورد آن
- ۵- تغییر ماهیت پیام فرستاده شده در هر زمان به موضوعی دیگر (اصلاح پیام توسط فرستنده)
- ۶- عدم محدودیت زمانی و مکانی برای ارسال پیام
- ۷- عدم محدودیت در تولید محتوا و استفاده از ابزارهای گوناگون ارسال پیام (چند رسانه ای)
- ۸- عدم وجود سانسور توسط سازمانهای مرتبط و یا مخالف به صورت گسترده
- ۹- هزینه پایین تولیدات و ارسال در قیاس با رسانه های دیگر

¹¹Papacharissi,Z, 2004. *The virtual sphere: The internet az a public sphere* , in *Theinformation society reader* , Edited by Frank Webster.London and New York : Routledge,

۱۰- قابلیت فهم میزان تاثیر گذاری بر مخاطب در داخل رسانه مجازی

با توجه به موضوعات مطرح شده قابل درک است که میزان تاثیر گذاری شبکه اجتماعی آن هم به صورت مجازی دایره‌ی گسترده تری را نسبت به رسانه های دیگر در بر می گیرد و این اتفاق می تواند تاثیرات مثبت و منفی بی شماری را برای کاربران بر عهده داشته باشد .

بررسی آماری میزان به کار گیری شبکه های اجتماعی در ایران

در بررسی آماری حضور کاربران ایرانی در شبکه های اجتماعی تلفن های همراه گرچه مبنای درست و صد در صد قابل اعتمادی در دست نیست اما توجه به سایت های مرتبط و موجود در حوزه آماری در دنیا نگرانی جدی را برای مخاطب ایجاد میکند که اگرحتی درصدی از این آمار نیز مورد وثوق باشد باز نیاز به چاره اندیشی جدی بهوجود دارد که شایان توجه و دقت است .

در آخرین نظر سنجی مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران (ایسپا) وابسته به جهاد دانشگاهی اطلاعات ذیل به دست آمده

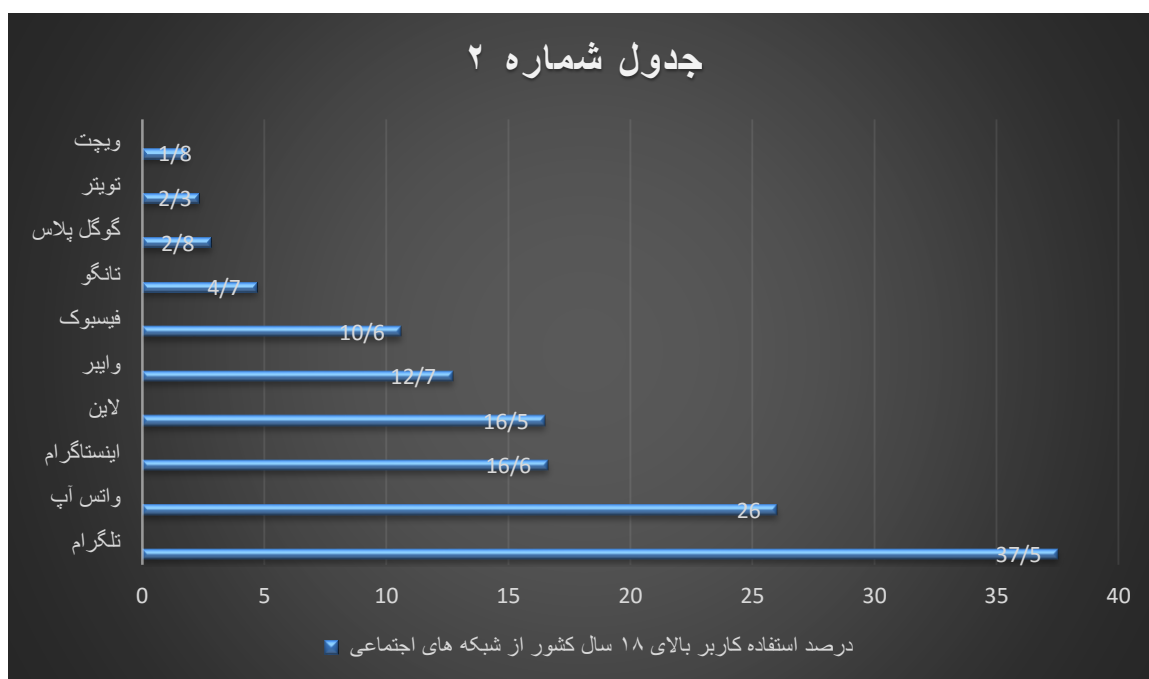
(جدول شماره ۱)

شهریوندا ن شهرستان	شهریوندا ن مرکز استان	عضو شبکه اجتماعی	تحصیلات دانشگاهی	بیشترین سن	کمترین سن	میانگب ن سنی	زن	مرد	تعداد نمونه گیری
%42	%56	%53	%40	80	18	38	%49	%51	4390
نتایج نظر سنجی									

دیدگاه مردم نسبت به شبکه‌های اجتماعی و میزان مصرف آن

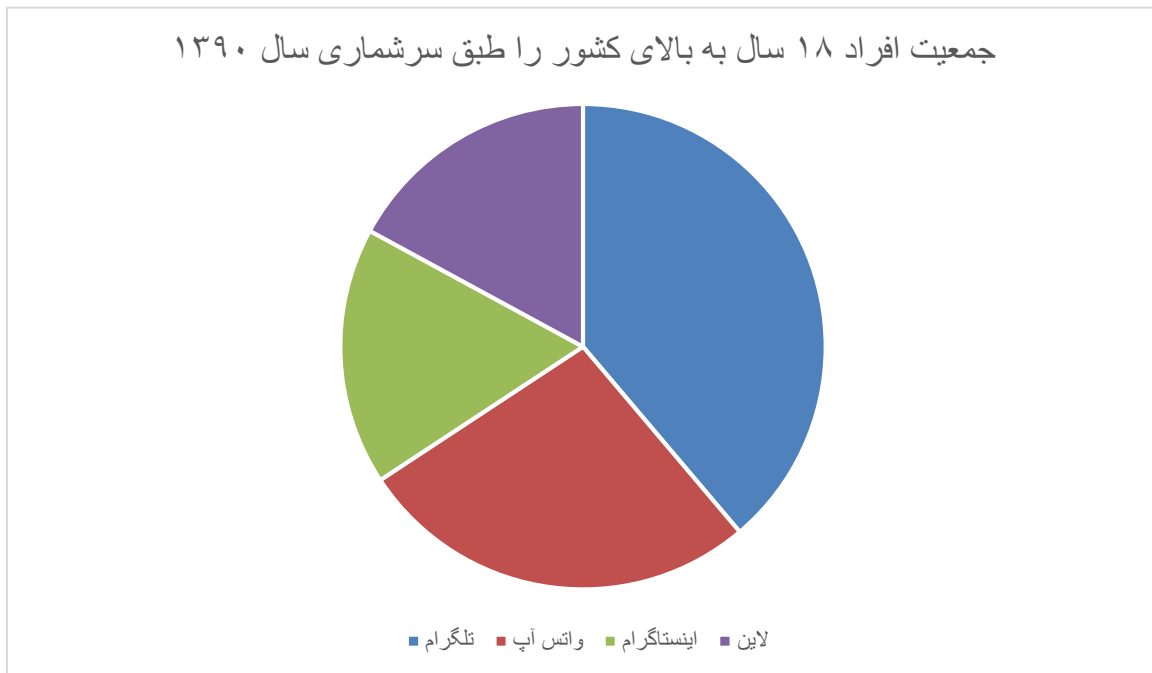

در همین شرایط تفکیک استفاده از شبکه های اجتماعی تلفن همراه نیز مورد بررسی قرار گرفته که آمار قابل توجه ذیل میزان تاثیر گذاری این شبکه ها را نشان میدهد (جدول ۲)

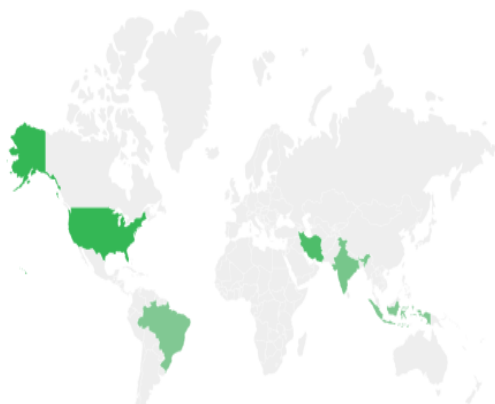
بر همین اساس اگر جدول شماره ۲ (درصد استفاده کار بر بالای ۱۸ سال کشور) را بر مبنای سرشماری جمعیت افراد بالای ۱۸ سال کشور که در سال ۱۳۹۰ در حدود ۵۴ میلیون نفر بر آورد گردیده مبنای تطبیق قرار دهیم آمار ذیل به دست می آید

(جدول شماره ۳)

سایت الکسا در بررسی خود نسبت کار بران شبکه مجازی تلگرام در سال ۲۰۱۶ پس از امریکا که با فاصله بسیار زیاد از ایران جلوتر است عملاً ایران رتبه دوم را در بین کشورهای دنیا به دست آورده که در نوع خود زنگ خطر جدی از میزان گسترده‌گی شبکه های اجتماعی بین مردم ایران است

Visitors by Country

Country	Percent of Visitors	Rank in Country
United States	66.0%	10,073
Iran	17.1%	6,027
India	2.0%	121,325
Indonesia	1.3%	45,556
Brazil	1.2%	64,552

[Upgrade to View](#)

لذا توجه به این آمار ها و میزان تاثیر گزاری آن که قابل مشاهده است می تواند میزان حساسیت موجود را نشان دهد.

تأثیر گذاری شبکه اجتماعی بر دیپلماسی نوین

در متون علوم سیاسی و روابط بین الملل، دو دسته بندی عمده در مورد رسانه ها را مدنظر قرار میدهند؛ رسانه های سریع و رسانه های کند . همانطور که ویندالو دیگران نیز معتقدند، این دسته بندی و تمایز بیش از آنکه تمایزی فنی باشد، تمایزی راهبردی است. در رسانه های سریع، نفوذ در نگرش مخاطبان از طریق اقناع و تبلیغات است و ابزارهای مهم اقناع، عینیت و واقعیت اند. در این رسانه ها، اطلاعات سیاسی صرف، مهمتر از سایر برنامه ها است همچنین اهداف کوتاه مدت مدنظر هستند. در حالیکه در رسانه های کند، اطلاع دهی به صورت مقطعی در نظر گرفته نشده و به اهداف بلند مدت توجه می شود. نگاه سیاسی به شبکه های اجتماعی سبب قرار دادن این رسانه ها در دسته بندی مورد اشاره خواهد شد. و این به معنای آغاز تحریک افکار عمومی و ایجاد فضا سازی درونی و بیرونی است به همین دلیل است که نگاه به حوزه سیاست در عرصه بین الملل و دقیق تر از آن در روابط دیپلماتیک این اتفاق را به ذهن نزدیک می کند که در عرصه بین المللی سیاست های یک کشور بر اساس حوادث و حواشی داخلی آن کشور می تواند نه تنها دستخوش تغییر گردد بلکه به صورت جدی ترمی تواند مبنای اصلی آن را نیز عوض کند به مفهوم روشن تر افکار عمومی می تواند با

تاکید مطلبی و یا خواسته ای و یا ایجاد مقاومت عمومی برای خواسته های خود بازیگران عرصه سیاست کشور را مجبور به عقب نشینی از طرح برنامه ریزی شده قبلی و یا سرعت بخشی به یک اقدام زمان بر نماید به معنای روشن تر فشار افکار عمومی میتواند اقدامات کنش گران عرصه دیپلماسی را تا حد تغییر نظر تحت تاثیر خود قرار دهد و این مهم در عرصه سیاست خارجی کشورها رنگ و بوی جدی تری می گیرد، به این معنا که در ارتباطات و طراحی های سیاست گذاری شده در عرصه برون مرزی یک کشور اکثریت و حتی در شرایطی خاص اقلیت مردم می توانند شیوه دیپلماسی بین المللی کشور خود را تغییر داده و دولت مردان را وادار به تمکین به خواست خود کنند فارغ از اینکه این خواست معقول یا غیر معقول باشد و یا ریشه ای حقیقی یا غیر حقیقی داشته باشد این اتفاق زمانی مهم تر می شود که ابعاد آن توسط قدرت رسانه ای چندین برابر می گردد به این منظور که ابزار رسانه در کنار موضوع قرار می گیرد و در جامعیت بخشیدن به آن و جذب و افزایش مخاطب آن کمک می کند، حال این بحث آنگاهی به یک سلاح جدی تبدیل می گردد که اساس طراحی شده ای از قبل داشته باشد یعنی یک پروژه تعریف شده ای وجود دارد که بر پایه ابزار رسانه، پیامی یا خواست یا عدم خواستی را در عرصه ملی مطرح می کند و با استفاده از ابزار رسانه وسعتی کلان می بخشد و باعث متشنج شدن اذهان عمومی می گردد تا به وسیله فشار جامعه و افکار عمومی باعث تغییر روش دولت شود. حال با توجه به این میزان تاثیر گذاری در تغییر سیاست های دولت و بالاخص تغییر در سیاست گذاری های بین المللی، تا جایی که به تغییر بازیگران در عرصه سیاست و بین الملل نیز می انجامد و عموماً به عنوان عملیات روانی نام برده می شود، می توان با ایجاد یک فضای غیر واقعی باطل را به عنوان حق و حق را به شکل باطل نشان داد. به همین منظور به مدلهای از این دسته از عملیات تحت عنوان عملیات روانی و تاثیرات آن بر روابط می پردازیم:

تکنیک های تبلیغات سیاسی (پروپاگاندا) : ۱۲

اصولاً عملکرد تبلیغات سیاسی از دیدگاه لاسول^{۱۳} کنترل افکار به وسیله نهاد هایی خاص و یا به عبارت دیگر استفاده از تمامی ابزارهای شایعه، داستان، گزارش و تصویر و .... جهت تأثیر بر مخاطب است. لاسول پروپاگاندا را به معنای وسیع خود، عبارت از تکنیک اثرگذاری بر رفتار انسان از طریق سازماندهی و یا دست کاری در واقعیت ها؛ دانست. دست

^{۱۳} لاسول، هرارد، ۱۹۷۸-۱۹۰۲، کتاب تکنیک پروپاگاندا (تبلیغ سیاسی)

کاری در واقعیت‌ها ممکن است در قالب گفتار، نوشتار، تصویر، موسیقی و... باشد. لاسول اهداف چهارگانه پروپاگاندا را چنین می‌آورد: ۱- بسیج کردن احساسات علیه دشمن ۲- حفظ روابط با متحدین ۳- حفظ دوستی و در صورت امکان، جلب همکاری کشورهای بی‌طرف ۴- تضعیف و نابودی رویه دشمن.

الف: نظریه مارپیچ سکوت (Silence Spiral):^{۱۴}

این نظریه مدلی را طراحی می‌کند که افراد یک جامعه احساس کنند نظر و دیدگاه آنها در یک حوزه یا چندین حوزه (بنا به مدیریت طراحان عملی نظریه) در یک اقلیت جدی از جامعه وجود دارد و اکثریت جامعه با این دیدگاه مخافت دارند. این اتفاق بر اساس یک ویژگی ذاتی انسانی این گونه افراد را وادار به عقب‌نشینی می‌کند یعنی در حالتی انفعالی قرار می‌دهد و به طبع این حالت به سکوت در مورد عقاید خود می‌رسد و به فردی بی‌تأثیر در جامعه تبدیل می‌شوند و به همین دلیل نیروی نقد و واقعیت‌شناسی از جامعه گرفته می‌شود.

ب- نظریه تزریقی و یا گلوله جادویی

نظریه فوق‌معتقد است که رسانه‌ها تأثیر مستقیم، فوری و قدرتمند بر روی اقشار جامعه یا همان مخاطبان خود دارند نظریه پردازان در این دیدگاه معتقدند رسانه‌ها می‌توانند مانند شلیک یک گلوله و یا تزریق آمپول از طریق طراحی یک پیام مشخص مخاطب را وادار به عکس‌العملی کنند که خواست آنها از طراحی و کدگذاری آن پیام است. در این مدل گیرنده خبر در پایین‌ترین سطح خود در ناتوانی از تحلیل به سر می‌برد و بدون آنکه توان تصمیم‌گیری داشته باشد تبدیل به یک فرد تحت فرمان می‌شود.

---

^{۱۴} الیزابت، نوئل نومان، (کتاب) مطالعات بخش رادیو تلویزیونی

وچندین نظریه های دیگر مانند برجسته سازی و یا نیاز جویی از همین دسته از ابزارهای تأثیر گذارند و می توانند در عمل تأثیرات گسترده ای بر جامعه عمومی و به دنبال آن به جامعه سیاسی و شاخص های بین الملل بکشاند.

اقدامات پدافند غیر عامل در مقابله با تهدید شبکه های اجتماعی

برخی آمارها حاکی از آن است که بالغ بر ۸۵ درصد کاربران ایرانی در اینترنت عضو شبکه های اجتماعی هستند. بر این اساس، اگر تعداد کاربران ایرانی اینترنت را ۴۰ میلیون در نظر بگیریم بیش از ۳۵ میلیون از ایرانیان عضو یکی از شبکه های اجتماعی است^{۱۵} و این به معنای آغاز جریانی وسیع در عرصه رسانه ای کشور است. به همین منظر ابزارهای موجود سیاست های مدون در عرصه های مجازی باعث میگردد شبکه های اجتماعی هرچند کوچک بتوانند تأثیرات گسترده و پیرنگی را در جامعه ایجاد کنند و این تأثیرات در تمامی حوزه ها امکان رسوخ و تغییر را دارد.

یاسمی نژاد، آزادی و امویی^{۱۶} در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که فضای مجازی می تواند امنیت اجتماعی را مورد تهدید قرار دهد، زیرا اینترنت با وجود این که می تواند به عنوان ابزاری قدرتمند در عرصه اطلاع رسانی به کار گرفته شود تا آن جا که گاهی از آن به عنوان انفجار اطلاعات هم نام برده می شود، ولی این فناوری مدرن با تمام فوایدی که دارد، تهدیدها و خطرهایی نیز برای جامعه و بشر داشته است. به طوریکه امروزه، بخش عمده ای از جرایم مربوط به حوزه ی کامپیوتر، اینترنت و فضای مجازی است که امنیت اجتماعی را هدف قرار داده اند.

فیشدرتئوری های جدیدکنش اجتماعی، بحث میکند که مابایدحالا اجتماع را براساس کنش اجتماعی خارج از محدوده ومرزبندی ملی وهم چون یک پدیده جهانی مرورکنیم.^{۱۷}

¹⁵<http://lahzehnama.ir>

^{۱۶} یاسمی نژاد، عرفان؛ آزادی، اکرم؛ امویی، محمدرضا، ۱۳۹۱، فضای مجازی، امنیت اجتماعی، راهبردها و استراتژی ها، همایش ملی صنایع فرهنگی نقش آن در توسعه ی پایدار.

¹⁷Fischer, Michael M. J. 2009, *Anthropological futures*, Durham, North Carolina: Duke University Press.

مهمترین آن نیز همان شکل گیری شبکه های اجتماعی مخالف و یا موافق یک عملکرد در عرصه دولت است که باشکستگی خود استفاده از فضای رسانه های مجازی جامعه مخاطب گسترده ای را تحت پوشش قرار میدهد.

شین معتقد است اینترنت دو خصیصه مهم دارد که منجر به تقویت مشارکت مردمی در جوامع می شود: ^{۱۸} الف: ذات توأم با هرج و مرج و تقابلی بودن

ب: ماهیت نا منظم و هرج و مرجی که نظارت کامل بر آن را ناممکن می کند.

آلبرتن معتقد است فضای سایبری و جنگ آن اطلاعات را بر علیه فکر و ذهن افراد استفاده میکند و این منجر به عملیات علیه اراده ملی، عملیات علیه عناصر نظامی، ایجاد تضاد فرهنگی و ایجاد تنش و هرج و مرج می شود^{۱۹} که این ویژگی می تواند روند عملکردی دولت ها را کند و یا غیر متحرک گرداند. این اتفاق در حوزه دیپلماسی نیز تاثیر گسترده تری را به دنبال دارد؛ وقتی در شکل گیری یک جریان اجتماعی تفکری سیاسی قرار بگیرد که بر اساس مبنای دشمن خارجی برای جلوگیری از یک کنش سیاسی در عرصه ملی و بین المللی، با بهره گیری از پروپاگاندای سیاه یعنی بدون وجود منبع روشن و عدم دقت اطلاعات و مشخص نبودن صحت آن بوسیله تولید موضوع به صورت جعلی و با استفاده از ابزارها و نرم افزارهای مجازی در کمترین زمان بیشترین مخاطب را درگیر خود میکند، این باعث میشود کنشگران سیاسی را در مقابل یک حمله سراسری قرار دهد و با بازیگران را تا مرز ابطال عمل پیشبرد بنابراین اینکه بگوییم نمیتوان آن را ندیده گرفت بر این اساس است که میزان تاثیرات محیطی بر اصل عمل را نیز نمیتوان ندیده گرفت؛ این بدین معناست که نمیتوان مرزهای نودر عرصه تاثیر بر سیاست را نادیده گرفت.

امروزه در حوزه های سیاسی تاثیرات شبکه های اجتماعی عملی مرسوم و متداول گردیده که منجر به ایجاد فضای گسترده ای در تغییرات سیاسی و اجتماعی میشود.

---

¹⁸Shin, Woojung, 2003, *Democracy and the Internet: Will the Internet Foster Democracy?*

¹⁹آلبرتن دیوید پاپ دانیال (۱۳۸۵) الزامات امنیت ملی در عرصه اطلاعات، پژوهشکده مطالعات راهبردی

به همین دلیل است که کاستلز با ایجاد شبکه های مجازی از ظهور سه هویت سخن میگوید^{۲۰}:

(هویت نوع اول) مشروعیت بخش: در درون حکومت ها یا دولت های ملی ایجاد میشود یعنی مجموعه ای از سازمانها

ونهادها و همچنین مجموعه ای از کنشگران اجتماعی سازمان یافته و ساختارمند شکل میگیرد

(دومین نوع هویت) هویت مقاومت : به تعبیر کاستلز این هویت غالباً از بطن احساس بیگانگی، احساس خشم علیه

تبعیض ناعادلانه سیاسی یا اجتماعی برمیخیزد.

(هویت نوع سوم) هویت برنامه دار: سبب ظهور کنشگران اجتماعی میشود که به صورت دسته جمعی عمل میکند

کنشگران اجتماعی، هویت های جدیدی سازند که موقعیت آنان را در جامعه از نو تعریف میکند.

کاستلز بر این باور است که در جامعه شبکه ای هویت های برنامه دار به مثابه استمرار مقاومت جمعی یا گروهی ساخته

میشوند.

شبکه های اجتماعی به عنوان نسل پیشرفته رسانه اجتماعی امکان تعاملی گسترده ای را ایجاد میکند؛ به همین منظر با

قابلیت ایجاد یک بسیج همگانی و ساماندهی های اعتراضات مردمی حتی کوچک و تبدیل آن با عضو گیری گسترده به

یک جریان بزرگ ملی قدرت بازیگران عرصه بین المللی را کاهش و یا افزایش دهد و از تنها بودن بازیگران این عرصه

یعنی دولت ملت ها به چند بازیگری تبدیل نموده است.

پدافند غیر عامل با به کار گیری اصول استراتژیک خود که مشتمل بر هفت عنوان با سرفصل های استتار^{۲۱}، اختفا^{۲۲}،

پوشش^{۲۳}، فریب^{۲۴}، تفرقه و پراکندگی^{۲۵}، مقاوم سازی و استحکامات^{۲۶} و اعلام خبر^{۲۷} خود باید تدابیری را طراحی کند

---

^{۲۰} کاستلز، مانوئل، ۱۳۸۵، عصر اطلاعات، اقتصاد جامعه فرهنگ. (ترجمه حسن چاوشیان تهران: طرح نو)

²¹ Camouflage

²² Concealment

²³ Cover

²⁴ Deception

²⁵ Separation & Dispersion

²⁶ Hardening

²⁷ Early Warning

که قبل از وقوع این خطر و تهدید بالقوه ای آن که هر لحظه امکان بالفعل شدن دارد اقدامات لازم را انجام دهد که می توان جهت بهره مندی از این توانایی به موارد ذیل اشاره نمود

۱- فریب

با توجه به اینکه شبکه های اجتماعی می تواند با طراحی مدل های گفته شده جهت گیری خواص خود را در بین مخاطبین و به الخص بین عموم مردم ایجاد کند به همان میزان نیز می تواند اطلاعات آماری موضوعی مورد نیاز خود را از طریق ایجاد جریان سازی در بین مردم و باز خورد آنها بدست آورد لذا طلب می کند متولیان این حوزه بر اساس اصول فریب پدافند غیر عامل اقداماتی همچون برنامه ریزی برای ارسال اطلاعات غلط و نادرست به طراحان جریان سازی باعث سر در گمی آنها گردد تا آمار بدست آمده توسط معاندین با اشتباه جدی رو برو گردد.

۲- مقاوم سازی و استحکامات

در حوزه زیر ساخت مسئولیت مقاوم سازی یکی از جدی ترین اقدامات قبل روبرو شدن با افند است که در حوزه سایبری آن می توان به موارد ذیل اشاره نمود

الف : ایجاد زیر ساخت فنی مهندسی بومی بر بستر اینترنت

ایجاد زیر ساخت های فنی مهندسی در حوزه شبکه های اجتماعی برای حفظ اسرار و اطلاعات شهروندان در فضای اینترنتی و جلوگیری از خروج اطلاعات کاربران با بومی سازی مراکز داخلی و جلوگیری از انتقال اطلاعات به خارج از کشور

ب : نظارت و کنترل

اساسا حوزه نظارت و کنترل می تواند قبل از وقوع حوادث از اتفاق آن جلوگیری و یا حداقل از آسیب زیاد تر ممانعت کند این مهم حاصل نمی گردد مگر در حوزه پدافند غیر عامل واحدهای سازمانی دستگاههای مرتبط با حوزه بحث نه تنها راه کاری را برای رصد اتفاقات شبکه های اجتماعی ایجاد کنند بلکه به صورت مستمر با بررسی های جدی که بر اساس یک استراتژی مشخص و از قبل طراحی شده حرکت ها و جریانات تحریک کننده را رصد نموده و قبل از گستردگی موضوع و ایجاد بحران از وقوع آن جلوگیری کنند

۳- اطلاع رسانی

اطلاع رسانی محترمین موضوع در عرصه ایجاد بستر های جریان ساز شبکه های اجتماعی به نظر میرسد مطرح باشد که اقدامات جدی باید در مورد آن صورت گیرد

درواقع اتفاقات اخیر نشان میدهد که نظام بین الملل با توجه به افزایشهای روند اطلاعات در دنیای مجازی به دلیل ایجاد هوشیاری و آگاه سازی گسترده خود در بین آحاد مردم باید رویکرد سنتی خود را که متأثر از چارچوب های بسته بازیگران است تغییر داده و در این روند حرکتی موجود به جای مبارزه یا سرکوب شبکه های اجتماعی بتواند از این تهدید جدی یک فرصت استثنایی تولید کند تا در رسیدن به خواست سیاسی خود بتواند نتیجه قابل قبولی را کسب کنند.

که این حاصل نمیگردد مگر با ایجاد اقدامات ذیل:

الف : ارسال اطلاعات دقیق، درست و به موقع به دستگاههای مرتبط و حمله شده توسط شبکه های مجازی توسط یک تیم رصد حرفه ای جهت جلوگیری از طوفان حاصل پیش رو

ب : ارسال اطلاعات درست و به موقع به مخاطبین بیرونی سازمان قبل شروع جریان سازی و تولید اخبار جعلی در ذهن عموم مردم و این مدل حاصل نمیگردد مگر با ایجاد بسترهای موازی در عرصه رسانه های دنیای مجازی و حضور فعال در عرصه اطلاع رسانی به همین دلیل است که اگر گروه دیپلماسی سعی در مسکوت گذاشتن اخبار کند به یقین در دنیای فعلی دسترسی سریتر و غیر واقعی تر در باب انتشار اخبار شکل میگیرد که میتواند مخاطب را با موضوعاتی آشنا کند که عرصه عمل کرد را برای سیاسون به تنگنا کشانده و آنها را وارد شرایط بحرانی کند لذا حضور این ابزارها میتواند تاثیرات مستقیمی بر روابط دیپلماتیک و سیاست گذاری های کلان کشوری داشته باشد.

نتیجه:

این مباحث نشان می دهد که با توجه به حوزه عملکردی پدافند غیر عامل که اساس اقدامات آن بر مبنای پیش گیری از افند های احتمالی داخلی یا بیرونی است این مهم متصور می گردد که ایجاد و گسترده گی روز افزون شبکه های اجتماعی می تواند تهدید جدی برای حوزه دیپلماسی و بالاخص امنیت ملی باشد در حالی که بر مبنای مطرح شده توجه و دقت نظر صورت بگیرد این تهدید بالقوه هم در نطفه خاموش می گردد و هم با برنامه ریزی راهبردی درست تبدیل به ابزار هادی جهت تدوین اهداف عالی نظام و ایجاد فرصت بهره وری مثبت را خواهد داشت.

۱. آخشیک، سمیه سادات، کارکردهای شبکه‌های اجتماعی در جغرافیای سیاسی اطلاعات با تأکید بر تأثیر آنها در چرخه اطلاعات، نشر شمس، شمارگان ۱۹ و ۲۰،
۲. آشوری، داریوش، فرهنگ سیاسی، نشر مروارید، چاپ هشتم
۳. اوحدی، بهنام (۱۳۸۴). تمایلات و رفتارهای جنسی طبیعی و غیرطبیعی انسان. تهران: نشر صادق هدایت، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال دوم، شماره اول
۴. بل، دیوید، ۱۳۸۹، درآمدی بر فرهنگ‌های سایبر، ترجمه مسعود کوثری و حسین حسینی، تهران، جامعه‌شناسان،
۵. ساروخانی، دکتر باقر، توسلی، دکتر غلامعباس، سیدعربی نژاد، دکتر عزیزه، ۱۳۸۷، تأثیر فضاهای مجازی بر کنش اجتماعی جوانان دانشجوی دختر با تأکید بر اینترنت، تهران، پژوهش نامه علوم اجتماعی، سال دوم، شماره اول
۶. کاستلز، مانوئل، ۱۳۸۵، عصر اطلاعات، اقتصاد جامعه فرهنگ. (ترجمه حسن چاوشیان. تهران: طرح نو)
۷. کیهان خواه، احسان، علوی وفا، سعید، ۱۳۸۷، مفهوم شناسی امنیت سایبری، شبکه ملی مدارس رشد، قابل دسترس در <http://www.roshd.ir>
۸. لاسول، هرارد، ۱۹۷۸-۱۹۰۲، کتاب تکنیک پروپاگاندا (تبلیغ سیاسی)
۹. مولایی، مم، ۱۳۸۹، شبکه‌های اجتماعی مجازی، سایت جنگ نرم <http://www.psyop.ir/?p=1723>.
۱۰. معینی علمداری، جهانگیر. (1385) تأثیر هویتی اینترنت. تهران: انتشارات محراب قلم
۱۱. ولیس، پاتریشیا، ۱۳۸۲، روانشناسی اینترنت، ترجمه فضل الله قنادی. تهران، انتشارات دانشگاه کمبریج، موسسه انتشاراتی ایران نو
۱۲. یاسمینزاد، عرفان؛ آزادی، اکرم؛ امویی، محمدرضا، ۱۳۹۱، فضای مجازی، امنیت اجتماعی، راهبردها و استراتژی‌ها، همایش ملی صنایع فرهنگی نقش آن در توسعه ی پایدار
۱۳. ۱۳۸۸، آنالیز شبکه‌های اجتماعی. سایت تالار گفتگوی جوانان ایرانی <http://www.parsclubs.com>

14. Papacharissi, Z, 2004. The virtual sphere: The internet az a public sphere , in The information society reader , Edited by Frank Webster. London and New York :Routledge

15. Fischer, Michael M. J. 2009, Anthropological futures, Durham, North Carolina: Duke University Press.

16. Shin ,Woojung, 2003, Democracy and the Internet: Will the Internet Foster Democracy?